

լայեցեալն կրօնէն Չն մայրապետ ճեմաստան կր խարութիւն որպէս զի հիւանդօտնայն Տոպր վրանին առնուին:

— Ահա նաեւն մէջ որն որ Հովհ. Անի սարկով ու շատ պատուական վաճառքներով Հանկ-դանկէն Կոչան գացած էր բոլոր հարգարքի մարդիկները ճեմաստան մասնութեան զոհ եղան: Ինչ որ ճեմաստան ճամբարներն նաեւն առաջնայն որմին հետ միարանելով նաւապետն ու երկու նաւատիրներ սպաննեցին, որոնք նաեւն ծածկին վրայ կեցած էին, միայն զհարկաւոր ձեռքերուն աղատեցաւ, անմիջապէս կայմերու վրայ ելելով, որ այնչափ աստն կեցաւ: Թիւրքեր որ ճեմաստան մէջ եղած ստակը (22,000) շափ (թոպր) առնելով նաեւն հետացան: Մինչեւ հիմա մարդասպանները չէրցան գտնուիլ:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆԲ

Ե Գ Ի Ս Ա Բ Ե Թ

ԽՐԶԱՎՐԵՑ ԺԵՄԱՆԿԵՆ ՂԵՊ ՄԸ

Արք որ կարքը դիւղին մեծ գունէն ելելով քաղքին մեծ փողոցը պիտոր գառնար, որն որ նշնդէս ասին կողմանէ բազմութեամբ լեցած էր, կարքին հետեւն շնչասպառ կողմ ձայն մը՝ կեցեք, կեցեք, կը պատար: Եղիսաբեթ անմիջապէս իր սիրելի աղայինը ձայնն ըլլալը ճանչցաւ: Կարքը կեցաւ:

«Այ կըրպապէս լացքով ու աղաւանդով յարուցուցի, բայց շնչասպառ աղայինը, ինչպէս հին ի գում շարժելու, որ հրաման տայ քննի իմ սիրելի բարեբախտ ետեւէն դառաւ: Ուստի զիս մի մերժէք, եւ ասէք զիս մեկտեղ սարքէք ու որ կեղծաբար: Արքէն ձեռք ու թիւր տարի ծառայեցի, եւ զնեզ այնչափ կը սիրեմ, որ չեմ կրնար աւանց ձեզի սարքիս»:

Եղիսաբեթ կարքէն դուրս ցածքեց, եւ իր սիրելի ու հաւատարիմ աղայինը որդագործից: «Մ՛Տ, սիրելի, բարի ու հաւատարիմ՝ Աննա, բոտ լալով, «Շնորհակալ եմ, բրածդ շատ է, արժանի չեմ»: Ի՞նչ իմ սիրտը համար, բոտ աղայականներդ ու հայրենիքդ պիտոր ինչուս: Չէ, սիրելի Աննա, ասի պէտք չես ընել, ասոր չեմ կրնար հուանիլ, ինչպէս անկից քննի մեծ որպառութիւն ալ գոյ: Ոսկեթել լսնուած յեցուն քսակ մը հանեց, եւ անոր երկնցուց քսակով «Ան սիրելի Աննա, աս քիչ ստակը ի շնորհակալութիւն քու սիրտդ ու հաւատարմութեանդ Գարձիք իմ մորս դնաւ: Եւ կամ թէ որ արքունիք չես ուզեր երթալ, քու աղագաննեկուդ դնաւ, եւ աս տուած ստակս կրնայ քեզի օժտի տեղ ծառայել»:

«Մ՛Տ իմ բարեբախտ, գոչեց Աննան ծնկան վրայ եկած, ու ստակը արհամարհելով, պնդափ խիստ ու անգութ մ'ըլլար, եւ զիս մի մերժեր: Բայց թե որ դուք զիս կարքին մէջ առնել չեք ուզեր, եւ կարքին ետեւէն մինչեւ Թուրքիոյս ասպը կու գամ, եւ հան ձեզի այնչափ կ'աղաչեմ, մինչեւ որ զիս ընդունիք, եւ ես գարձեալ ձեզի ծառայեմ: Մ՛Տ, ձեզի ան աստն շատ ու ստեպ բաներ կը պատմեմ, քու հայրենեացդ, ծնողացդ, պզտիկ իշխանին, եւ ուրիշ ինչ առած սիրելի բաներուդ վրայ, եւ դուք ան աստն ինք զինքնիդ սիրելի հայրենիքիդ եղած կը կարծէք»:

Եղիսաբեթ աս խօսքերէն յարմարեցաւ, եւ չէր կրնար ալ դեմ դնել իր ազնուատիրոս ուրախնայն, ուստի զանկա վեր զիջողց եւ զինքը բազկայր մէջ առած, «Չէ, այսպիսի ազնուական ու հաւատարիմ հագի մը չեմ կրնար մերժել: Եւ սուսեւ եկու սիրելի Աննա, եւ աս օրէս իմ բանկանն եղեր»:

Աննան, որուն ուրախութիւնը չեմ կրնար ստորագրել, իր սիրուհոյն հետ կարք մնաւ, որ մանկէն ալ շատ սիրով ընդունուեցաւ: Ամեն ալ կը դարմանային ու միարեան կը գողէին անոր

օւրն ու հաւատարմութիւնը: Այսպէս դարձեալ կարքը ճամբան սկսաւ յառաջ անդիլ, ժողովրդական բազմութիւնէն իրաւոր բարեմարտութիւններ ընդունելով, մինչեւ որ դաշտ մ'եկան: Հաս բաց տեղոյ մէջ, ճամբորդներուն սիրտը քիչ մը բարեկեցաւ: Եղիսաբեթ իր այցուցքը կը շարքընէր, ու կամայ կամայ զուարթանալու սկսաւ:

Ընդէն Եղիսաբեթին հայրենիքը շատ ետեւ մտայած էր, եւ գրեթէ Թուրքիոյն շատ մեծ սիկեցած էին, եւ քիչ մ'իտքը ասի սահմանն ներս մտան: Բայց ինչ դարմանակն ու շքեղ ընդունելութիւնն իշխանին կարքը՝ բոլոր խուսժ բազմութեամբ փառաբար զարգարտած յարմարութեան կամարի մը տակէն անցաւ, որուն վրայ ունիւցած գրեթէ հետեւեալ խօսքերը կը կարդայուէին: «Մե՞ծ ուրախութիւնք բարձր էկան իշխանն ու իշխանուհին, երբեք ինչպէս իրաւորութեան, յաջողութեան Եղիսաբեթին: Եւ նոյն խօսքերով կը բարեւէին զիրենք տեսական գեղատներ հարած ժողովուած բազմութիւնը: Եղիսաբեթ շատ սպառնած էր, ու բայց կարքին մէջէն ուրախութեան արցունքով անոնց բարեւ կու տար»:

Խորհրդանոցին աստիկ կեցած էին մեծաւոր քաղաքներուն, աւաններուն ու գեղերուն ասին խորհրդականները, պաշտօնականն ու հասարակութեանց զխառնութեանը, ու հպատակութեամբ իշխանին եւ իշխանուհոյն պատիւ կը մատուցանէին: Անոնց մէջէն ասինն պատուաւորը, յատկաներէն լեզուաւ գեղեցիկ ճառ մը խոսեցաւ: Եւ մասնաւոր պիտամը նոր իշխանուհոյն աս լեզուախոսուեցաւ: ճառը, ինչու որ Հուսկարիայի մէջ այսպիսի հանդիսութեանց աստն սովորութիւնն ասանկ էր:

«Աս մտազրութիւնը՝ Եղիսաբեթին սիրտը ճառին մէջէն շարքարդական խօսքերէն շատ աւելի շարժեց: Իսկ Հեքիմանն ու Լուսինիկան ալ մտերիմ խօսակցութիւններով իրենց գոհութիւնը արտաբայեալ կը յայտնէին: Ան հասարակ կ'ուրախանային որ Եղիսաբեթին համար, իշխանին պաշտօնականները, այսպիսի ընդունելութեան մը պատրաստութիւնն անեւր են, եւ քան դրանք աւելի ժողովրդեան ինքնութիւնը զիրենք կ'ուրախացնէր: Մինակ սեզ ու անպարտաւոր Գոնգորտիային ընկու ընդունելութեան կրնային քիչ մը վախ ունենալ: Բայց, որչափ ալ հպարտ եւ անպաւստիք ըլլար, կը յուսային որ անկա Հուսկարիայի հըր ինքուրոյն ազգիկը, ինչ որ մայրենի սիրով չէ նեւ, քանէ յարգութեան ու բարեբախտութեան համար սիրով կ'ընդունին եւ անոր հետ աղէկ կը վարուին: Այս յուսային որ Եղիսաբեթ իր ազնուատիրութեանն ու հեղուարդութեանն սկեպրին հպարտ ու դաւան սիրտը կ'ազնուացնէ, եւ այսպէս բոլոր ընտանեաց մէջ կատարեալ հաշտութիւն յառաջ կը բերէ: Աս կարծեաց վրայ էր նաեւ իմաստուն Ալպերէրը, որուն խորհուրդը կը հարցուէր»:

Ամեն անցած դասաներէն ու դեղերէն, շատ ուրախութեամբ կ'ողջունուէին: Եւ ասին կողմանէ կոտներ եւ ասպիտաներ, իրբեւ աշխարհակողմ սին հպատակները, կը ժողովուէին, ի պատիւ մինչեւ ինքուրանիստ քաղաքը մեկտեղ ելելու: Աս տողեաց բազմութեան յուսուցած ճշմարիտ սերը, իշխանն եւ իշխանուհին ի հարկէ կ'ուրախանէին»:

Այս բազմութեան քաղաքը մտնեցան: Ծառ մ ժամ բազմութիւնը կ'աճէր, եւ իշխանին կամքին քովէն երկրին ազնուականն ու երեւելի կոտները շքեղ հարուստներով ձիւս վրայ կ'երթային: Եւ ժողովրդեան բազմութիւնն երթալով այնչափ կը շատնար, որ կարքը հարկէ քաղք կրնար յառաջ երթալ»:

Շքեղ զարդարած ամուսնիստ քաղքին գրան աստիկ իշխանն եւ իշխանուհին կարքէն վար ինքնն ու մնացած ճամբան ձիով յառաջ տարին: Գողեկին դրան քով, մեծ փառաւորութեամբ եւ երազ շուքութեամբ բոլոր պաշտօնականը,

որոնց զլուին էր սեզ կոտնուհին, սպասուորներու բազմութեամբ շրջապատած, զիրենք ընդունեցան: Այսպիսի փառաւորութեան մէջ, Եղիսաբեթ գեւ իշխանուհի մը տեսած չէր: Եւ ոչ ալ իր մայրը՝ ինչպէս իր ըլլալով երբեք այսպէս հաղաւած ունէր: Ինչ որպէս մէջ կ'ուրախանար որ կոտնուհոյն պիտոր վրայէ, եւ զինքը իրբեւ մայր պիտոր ողջունել: Բայց մեծ սարակուսանք ու սրտի անձկութեամբ անոր կը մերձենար: Ընդունելութիւնը շատ շքեղ, ընտանեկան ու բազարապահան էր, բայց ի պատէ չէր, ինչպէս որ Եղիսաբեթ մտնէ մը կը սպասէր: Աւելի եւս մեծ անձկութեանն ու վարանմանց մէջ էին իր փեսանն ու Ալպերէր՝ երբ որ կոտնուհին զինքը պառկութեամբ մ'ողջագարեց: Եղիսաբեթ տակն իյառնէր ան ինչպէս ինչպէս կ'ուրախանէին կու լար: Մեկ ահա՝ ճոխեան զգածմունք մ'անոր ներքի գին տակնն վրայ ըլլաւ, խոսքեց: «Մ՛Տ, Աստուած, կըսէր ինքն իրեն, ալ քու բարի մայրդ հոս պիտոր շտեմնու, Եւսոնց ստեղծու չէր կրնար հպարտ ու փառասէր իշխանուհոյն երեսը նայիլ: Մեկ անձնանայի մտածմունք մ'իւր սրտին դժբախտ ապաւոյց մը գուշակել կու տար: Բայց ինք սիրեց իր սրտին, այն որ գուրիները արդարացընէլա ու բարեցին յառաջ մէջ պատրաստ էր: Ինք զինքը բանեց, եւ ընտան միշտ ուրախ ու զուարթ կեանալու, ուրիշներուն ուրախութիւնը չի խուսկրու համար»:

Եղիսաբեթ կոտնուհոյն ինչու մտած իշխանին զղեկին եւ ասպետաց սրահին մէջ կը պարտակէր: Երկայն Ժամանակ գուրը ժողովրդեան յնձուքեան աղաղակն օղբ կը լսնայցընէր, որն որ նորէն սկսաւ, երբոր Եղիսաբեթ, շնորհակալ ըլլալու համար պատշապտման վրայ իրենց երեսնայաւ:

Երկուսն եղաւ նեւ, իշխանին գլխակն ու գրեթէ բոլոր քաղաքը լուսաւորած էր: Եւ գղեկին ընդարձակ հրապարակին մէջ փառաւոր հրոխարութիւն մը կատարուեցաւ: Այնչափ գեղեցիկ տեսարաններու մէջ քան մը միայն Եղիսաբեթին ծնողացմէ հետ ու ըլլալով ցատկէն սրտին վրայ բարեբախտ աղեղութիւնն ըլլաւ: Ձեռքս որ իրբեւ հրայ ծովու մէջ Հուսկարիայի թագաւորական զինանշանը երկու կարգ արձանագրով կը շողալար: Անրի կարգին մէջ գրուած էր, «Երբեք ինչպէս անպարտութեան Եղիսաբեթին ու Եղիսաբեթին, իսկ վարկին վրայ, Եւսոնքինն նոր իշխանուհի Եղիսաբեթին եւ Եղիսաբեթին»: Եղիսաբեթ ուրախութեան արցունք կը հեղուր: Անոր վրայ Լուսինիկոս ասնէնն աւելի ուրախացած կ'երեսար: Դաւու տղիսական Ալպերէր, որ ասոր հեղինակն էր, լուս կեցած ներքուստ կը ցնծար: Բայց աս բանս ազնուական սրտերու ուրախութիւն պատճառած աստն նախանձուս Գոնգորտիային սիրան ալ կարեղէր իրայելու: ասիմ կ'ըլլար»:

Աս գործքիս իրբեւ վարքը, Ալպերէրին ուրիշ մեծ ուրախութիւն մ'ալ կը սպասէր: Եղիսաբեթն անուն սովորութեան համաձայն ի պատիւ նոր իշխանաց, վրայէ վրայ կուրեքներ սրտեցան, ու բոլոր բոլոր երկրին ասպետները հրախոսեցան: Ամեն հանդիսութեանց պակ պիտոր ըլլար հետեւեալը»:

Երբոր պաշտօնականաց, ասպետաց ու ժողովրդական բազմութեան անցին, Հեքիման իր բարեկամին, Ալպերէրին սպասուորութեան կարգը տուած էր, ազնուականութեան վրայալինը «Կարգէնք ասին ինչպէս տրտրտով իրեն ընծայից»:

Ալպերէրին ուրախութիւնն անպատմելի էր: Ամեն մարդ, եւ զխառնարար Եղիսաբեթին, որ զՎարդէրը մեծապէս կը յարգէր, անոր ուրախութեան ներքուստ մտնուելից կ'ըլլար: Անիակ Գոնգորտիս իշխանուհին, որ Ալպերէրին գեմ ատուութիւնն մ'ուներ անոր վրայ սրտման կ'երեսար, այսու ամենայնիւ աս օրուրէն ի վեր, անոր հետ խիստ բարեկամ եղաւ: Կարքին է անոր համար որ անկա կամն եղաւ, ու ասիսականաց կարգն անցաւ»:

Գ Լ Ո Ւ Յ Ը .

Յնական երջանկաթիւն:

Ազիտարեթ ծնողացն բաժնուած ըլլալուն ջուր երկայն ատեն կրնց, որուն համար պէտք չէ զանկէս վար զարնել, ինչու որ փափուկ ու զգուշուն սիրտ մ'ունեն: Իրեններն սյուպէս յանկարծ ու հեռու տեղ բաժնուիր իրեն շատ ծանր նստած էր: Բայց ինք իր սրտին տէր ըլլալը շատ կանուխ սորված ըլլալով, ինք զինքը կը բռնէր: Բայց վերջուպէս աս ջուր փարատեցաւ եւ անոր տեղ եկաւ անակամ քույրը երջանկաթիւն մը:

Մէկը ծուռ դատաստան ըլլած կ'ըլլայ, թէ որ կարծելու ըլլայ որ հպատակաց ինչ կերպուն մէջ գտնուած ան խաղաղ անակամ երջանկաթիւնը, իշխաններու կամ մեծամեծներու արքայնեաց մէջ շինկնար ըլլալ: Ասոր հակառակը կը զուգրեն Թուրքիայի արքունեաց նոր իշխանին եւ իշխանուհւոյն ունեցած ամուսնական խաղաղ երջանկաթիւնը: Ամուսնական երջանկաթիւնը ամեն տեղ կը գտնուի, ուր որ աւարտութիւնը կը բնակի, եւ ուր որ հաւատարիմ եւ անկեղծ սէրը հարսին ու փեսային ամուսնական կապը միշտ սերտ ու հաստատուն կը կապէ: Ի՞նչ երկնային ու գերեզմանի միաբանութիւն: Եւ սա միաբանութիւնը բարձրագոյն երջանկաթ էր Լուսինիկային ու Լուսինիկային մէջ:

Չնմ գիտեր թէ ասոր պատիւը որուն առաջնութեամբ պէտք է տալ. Լուսինիկային չէ նէ Լուսինիկային: Երկուքն ալ հաւասարապէս ազնիւ ու բարի էին, Երկուքն ալ սիրոյ ու մտերմութեան մէջ իրար կը յատկանային. երկուքն ալ բարւոյն մէջ իրարու հետ կը միջեին եւ իսկապէս երկուքն ալ իրարու շատ յարմար էին: Արմար տրգեւք սյուպէս անուսնական իշխանացուն ամուսնաներն երկնային սրհամարմանն ու անակամ երջանկաթիւնը հեռու մնայ:

Ազիտարեթ ծնողացը գրած նամակներուն մէջ աս ամէն բան կը ստորագրէր, ի բաց տուել կոմսուհւոյն յարարերութիւնները, որոնց վրայ լուսինեանը կ'անցնէր. որպէս զի ըլլայ թէ ասով ծնողացը ուրախութիւնը խափէ: Կանա երբեմն երբեմն իր սիրելի ծնողքէն ընդունած ուրախական նամակներն ալ իր անակամ երջանկաթեան աւելնալուն պատճառ կ'ըլլային: Ո՛հ, ի՞նչպէս, ասուկ ազովներուն մէջ ասոր համար Աստուծոյ շնորհակալ կ'ըլլար: Եւ շատ անգամ իր հաւատարիմ փեսայն իր գոհութիւնը կը խոստովանէր:

Ներման ու Աւրգէր աս երկուքին երջանկաթիւնը դիտած ատեն իրենց ալ երանելի էին: Հերման ալ իր մօրը շիրմին վրայ ախար երգիւրը չէր երգեր: Սալգ է որ ստեղծ կ'ըլլար հոն ու կ'ազգթէր, բայց իր սրտին մինակ շնորհակալութեան եւ ուրախութեան ազովը յառաջ կու գար: Իր երջանկաթիւնը որպէս երջանկաթեան մէջ կը գտնէր: Բայց չէր կրնար արգելալ որ աս երջանկաթիւնը երանելի նկարին դիտարարութեամբ չի պարտի: «Մե, ես ալ իմ տղոցս պէս երջանկի կ'ըլլայի թէ որ գոնորարիան Լուսինիկային պէս առաքելի բլուր, կ'ըլլէր: Բայց սյուպէսի փիճակ մը նաեւ իմ հանգուցիւղ մայր ալ ունեցաւ: Երկուքն երջանկաթիւնը ամեն մարդու համար չէ: Այլուայլ ծամբաներ կան յաշտանական երջանկաթեան հասնելու համար, որն որ միայն ծննդից ու տեւական է: Այսպէս կը խոսէր երբոր ասանձին կը մտոր եւ շորս կողմը տրամութիւնը զինքը կը պատէր: Բայց ինք անօրջակա ասանձութիւնը կը թողար եւ իր որդիները կը փնտսէր, որպէս զի անոնք տեսնելով իր երջանկաթիւնը վրայէ: Անոր համար ալ իրենց բովն եղած ասան ինք զինքը կրանիկ ու երջանկի կը համարէր: Կոյնպէս անոնք ալ ամուսնայն պարտեանը կը ջանային որ զանկէս զատութեանը են, եւ ամէն կարելի եղանակաւ ուրախացնեն: Բայց Աւրգէր ասուկ եւս ըստ կարողութեան ասոր կ'արէր: Պէտք է շարունակուի:

Մ Ե Ր Ա Ր Զ Ա Ք Բ Ա Յ Ե Ն

Լուսինիկային երկուքն Մայրուստիկան ստորագրուելու:

Ք. Լ Ի Ս Ե Պ Ը

Բարդախալի թագաւորութեան մայրաքաղաքը Լուսինիկայի գաւառին մէջ 38° 42' 44" Հիւսւլայն, եւ 11° 23' 45" արեւել. երկայնութեան մէջ կ'ըլլայ եւ Գաշայ գետին հիւսիսային եզերքին վրայ կը բարձրանայ: Ջրոյ կողմնէ դիտուելով իր շքեղ գրեցը համար Լուսինիկայի անունով գեղեցիկ քաղաքներուն, կ'ուզենք ըսել Կաստանդուպոլսոյ եւ Կէպոլսոյ քաղաքներուն գեղեցիկ գրեցը կարգը կ'ունենի եւ կ'ընտրուի քաղաքն ըլլալու պատիւն ունի: Երբ ընտրուի իր կողմ շինուած է, եւ իրեն Շուրուքի ըստ եւ Երգանդարա սորաքաններն ալ մէկտեղ անկողք քաղաքը 2 1/2 ժամու երկայնութիւն եւ 1 ըզմութիւն ունի: Պարիսպ չունի, սոյ իրեն հին պարսպէն, միայն Ս. Պապոսի գրան քանի մը մնացորդներ կը նշմարին: Քաղաքը երկը գլխաւոր բաժնուած ունի, որոնցմէ Երջանկաթիւն, Պապոսի արջոյ հիւսիսային, իսկ Վաշայ արեւմտեան կողմը կ'ըլլայ: Քաղաքը իրեն հետ միացած Պէլիմ գեղեցիկ մէկտեղ 40 ժողովրդագրութեան բաժնուած է, եւ 45,000 աներու մէջ 260,000 բնակիչ ունի, որոնցմէ մեծ մաս մը ստարականներ են: Քաղաքին ամենէն գեղեցիկ մասը, 1755ին նոյ. ին կ'ըսէ զարհուրելի դիտանալարժէն ետքը, Պոնտոյ պաշտաններն նոր յատակագրով շինուած Օմեշոյ մասն է: Քաղաքին աս մասը ուրիշ մասանց լեռնական ճամբաներուն ներհակ, ուղղագիծ, լայն եւ գեղեցիկ շէնքերով եւ փառապանաց ամեն անակ խոստովներով վարդարուած ճամբաներ ունի, որոնցմէ միայն հեռուեալ երկը Տո Ուրս, Տա Բրեյա եւ Ալիուսա երեւելիները կ'անուանենք: Քաղաքին գեանաշարժէն պահուած մասերը նեղ, անկեւնաւոր եւ անկարգ շէնքերով են, որոնք 5-6 գոտիկոն բարձր են եւ լեկպէս իրենց հին շինութեան կերպին համար տեսնողաց մտաբարութիւնը իրենց կը քաշեն, բայց ներսի կողմնէ բնակութեան շատ անյարմար են եւ չափէ գուրս աղանդի: Հասարակաց հրատարակներու մէջ երեւելի են Պալատի հրատարակը, որուն մէջն է Յովհաննէս Աին շքեղ պղնձէ հիմնալ արձանը. Պաշիոյ, որն որ 1800 ոսք երկայնութիւն են 1400 ըզմութիւն ունի: Մեծամեծաց պաշտանները ասուկ իրենց պատգուածով երեւելի են, քան թէ շինութեան կերպով: Հասարակաց շէնքերու մէջ երեւելի են Ալիմիանցը, վաճաքներու մեծ համարանոցներով մեքսասանը, գարձեալ Պէլամի մէջ թագաւորական սրահալը, Կէշեստիաստէս գրամահատութեան, խորհրդեան սրահները, եւ Սեւտի հիւանդանոցը: 10 ժողովրդագրութեան եւ կեղեցեաց մէջ երեւելի են գեանաշարժէն ետքը շինուածը, որն որ ներքուստ գեղեցիկ զարգարուած է, պատրիարկական եկեղեցին իրեն սղամանգներու գանձատարը: Պէլամի վտիքին հարստ եկեղեցին, գրեթէ Երջանկաթի թագաւորնոյն հրատարակի մէջ շինած է, ուստի որ Աւաքո

տէ Կամա ճամբորդը, երկրին բոլորտեղը նաւարկելու համար, նաւ կ'ըսէ: Գարձեալ Ս. Աստանի կեղեցիկն որն որ իրեն ճարտարագրութեան շինութեան եւ զարդերուն նիստանք երեւելի է: Կոյնպէս Ս. Պապոսի կեղեցիկն, որուն մէջն է Յովհաննէս Աին շքեղ շինել սուած է: Ալիուսան բերած Ս. Յովհ. Վիլիամ խճանկար (Mosaist) գեղեցիկ մասուսը: Վաշիւրը ըստ մեծի մասին ընչու ան են: 13 քաղաքական շէնքերու մէջ երեւելի են Թագաւորական Ս. Յաղոբոյ հիւանդանոցը, որուն մէջ ամէն տարի 16,000 հիւանդ կը դարմանուին, եւ 16,000 ըրեալ լնողեալ տղաք պահպանելու աղքատանցը: Ախապան գիտութեան հիմնարկութեանց կողմնէ ալ աղքատ չէ. ասոնցմէ երեւելի են, Մատիաման Ճեմարանը իրեն դիտանողաց, շինութեան եւ նաւաշինութեան գործը, հանձնարարաց (ingenieur), թընդտեսիմագաց, նկարչաց ճեմարանները, անդրադարձաց եւ վաճառականաց դպրոցները, զինուորականաց եւ պետականաց դասաները. Թագաւորական Ս. Վաշիւրի դաստասար. 80,000 հասար գրքերով, եւ անգին հին ձեռագիրներով թագաւորական դաստասար, բնական պատմութեան թանգարանը, սեկտորանութեան պարտեղը, եւ Ալիուսայի բնագիտութեան թանգարանը: — Բնեւ քաղաքը գիշերները լուսաւորուած է, բայց ապահովութեան վրայ հսկող ստիկանութիւնը դեռ շատ բանկաւ կարտաթիւն ունի, նոյն իսկ քաղաքին ամենագեղեցիկ մասերուն մէջ մարգ գիշեր եզեր, ցորեկ եզեր է, քաշելու տուն, բնակչոց անպիտան սոփորութեան յասալ եկած աղտոտութեանց ու գարշահատութեանց մեջն անցնելու համար մեծ դժուարութիւն կը գրէ: Քաղաքին մերձաւոր տեղերը, մարդասպանութիւններն անպահու են: Բնակիչներն արհեստներու եւ գործաներու ետեւն չեն իյար, եւ իրենց աղքատները ըստ մեծի մասին գրեւէ կու գան: Անոր ներհակ վաճառականութիւնը, որուն բարդակալցիկ մեծ բնութեան շատ երեւելի է: Նուս գուկիրա նաւահանութեան մէջ որն որ է անորոնցով պաշտպանուած է, եւ որն որ անորոնց նաւատորմը մը կ'ընայ իր մէջն բնորոնելը, ամեն տարի 17-1800 նաւ կը մտնէ: Ախապան թագաւորանիստ ու պատրիարկական քաղաք է: Քաղաքին բոլորտեղը վարդարոյ շէնքերու մէջ երեւելի է Ալիւսայարայի ջամուղը, որն որ նորագոյն շինութեան արուեստին մեծ գործերն են մէկն է. քաղաքին 35 մարմարե կամարներու վրայն 2 1/2 ժամ հեռու Մաֆիոյի վտիքին ընտր կը ընէ, եւ 20 հաս հրատարակական շտապաններու ընտր կը մաստկարարէ: Աս շէնքը 210 ոսք բարձրութիւն ունի եւ 1743ին լմնցած է. որն որ նաեւ 1755ին եղած դեանաշարժի ատենն ալ, որով Ախապանին կէսը կործանեցաւ, կրցաւ դիմանալ: Քաղաքին բոլորտեղը կ'ըսէ գեղեցիկ տեղեաց մէջ երեւելի է Ռամալհատ եւ Կուկուրու ամարանոցները: Ախապան Հոսանցիւղաց ասանը, Պեիշիդաս Ալիլաս անուամբ ոտիկանութեան քաղաք մըն էր: Գոթացիներն աս քաղաքը ինչպէս նաեւ բոլոր պիւստական թերակողին, Հոսանցիւղաց ձեռքէն ասնեղէն կարը, նոյնը Օլիսիսիւրոս անուանեցին. կարը Երուսաղիմէն ձեռքը անցնելէն ետքը Ալ Օլիսիւրոս կուուցաւ: Ախապան Յովհաննէս Ա. թագաւորի ատենը թագաւորանիստ քաղաք կըլար:

Վ Ի Ե Ն Ն Ա Յ Ի Գ Ր Ա Ս Ա Փ Ո Ռ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ը Ն Թ Ա Յ Գ Ը

Table with 7 columns: 15 (1), 16 (2), 16 (3), 16 (4), 17 (5), 18 (6), 2 ամբ տես. ետքը. Rows include numerical data and percentages.

Վիտենու. Միլիթարեանց տարրան:

Խոյնաղ. Միլիթ.